

SALVADOR LAVERNI (1675-1758), NOTÍCIA BIOGRÀFICA

MARIA TERESA XIMENES

RESUM

L'article representa la primera monografia sobre un compositor del barroc català fins ara ben poc conegut: Salvador Laverni (1675-1758). La seva producció musical, integrada exclusivament per música vocal religiosa, ha estat retrobada recentment en el fons musical de Canet de Mar, i inclou moviments de missa, salms, antífonas marianes, motets, *tonos* i villancets religiosos. Laverni va exercir tota la seva activitat com a mestre de capella de la parròquia de Mataró, des del 1699 fins a la seva jubilació, l'any 1741, i l'article n'escateix els avantpassats i els orígens de la família, com també la influència que hi tingué la relació amb qui seria posteriorment sant Josep Oriol.

PARAULES CLAU: Salvador Laverni, Canet de Mar, mestres de capella, sant Josep Oriol, música barroca.

SALVADOR LAVERNI (1675-1758), A BIOGRAPHICAL NOTE

ABSTRACT

This article presents the first biography of a hitherto little known Catalan baroque composer: Salvador Laverni (1675-1758). His musical production, constituted exclusively by religious works, has been found recently at Canet de Mar (Barcelona) and it includes Mass sections, psalms, Marian antiphons, motets and religious *tonos* and *villancicos*. Laverni spent his entire career as chapelmaster at the parish church at Mataró (Barcelona) from 1699 until his retirement in 1741; the article explores his ancestors and the origin of the family, as well as the influence of the relationship with whom later on would become Saint Josep Oriol.

KEYWORDS: Salvador Laverni, Canet de Mar (Barcelona), chapelmasters, Saint Josep Oriol, baroque music.

De finals del segle xv al primer terç del segle xvii es produí per tot Catalunya una gran emigració de francesos meridionals, procedents principalment de la regió del Llenguadoc, de les terres altes d'Alvèrnia i del Massís Central, fet produït per la superpoblació d'aquestes regions —principalment del Prepirineu— i per les guerres entre catòlics i protestants. Les comarques de la costa foren les més afavorides per aquest fet, ja que van passar d'una economia de subsistència a poder exportar els seus propis productes. Una de les més actives va ser el Maresme, amb la vila de Mataró com a centre.¹

En aquesta recuperació va col·laborar, també, l'emigració francesa. A l'església de Santa Maria de Mataró, entre els anys 1617-1625, hi ha registrats quaranta matrimonis amb marits francesos, i dos-cents dinou durant el període comprès entre 1626 i 1700. Econòmicament, en el segle xvi la vila de Mataró vivia dedicada a l'agricultura, al conreu de les vinyes i a la producció de vi. El 1586 obtingué la llicència per a l'exportació dels caldos i, posteriorment, en el període 1674-1705, el lliure comerç i tràfic marítim, mercadeig exempt d'impostos i càrregues fiscals. Aquest fet provocà el desplaçament de part del comerç i de la manufactura barcelonina cap a Mataró. A més a més, a les corts convocades a Barcelona per Felip V (1701-1702), la vila de Mataró obtingué el dret de títol de Ciutat pel preu de 3.500 doblons d'or. Aquest fet no impedí que durant la Guerra de Successió la ciutat es decantés per la causa de Carles d'Àustria.

Des del 1519, i per privilegi de Carles V, el règim orgànic de la universitat mataronina va ser regulat pel procediment anomenat *insaculatori*, comú a les confraries i gremis catalans. El 23 de maig de 1707, l'arxiduc Carles d'Àustria disposà la desinsaculació d'un llistat de trenta-cinc persones, mentre que, amb data del mateix dia, es conserva un altre decret designant pel càrrec trenta-vuit noves persones, entre les quals figura el negociant Esteve Laverni.²

1. LA BRANCA PATERNA

En els escrits anteriors al naixement del mestre de capella Salvador Laverni, el seu cognom es troba indistintament escrit amb les formes «Lavèrnia» i «Laverni». Aquesta darrera és la que he emprat en el decurs de l'article.

Esteve Lavèrnia arribà a Mataró aproximadament l'any 1612. Es va casar posteriorment amb una vídua mataronina, segons consta en el llibre de matrimonis:

13 de desembre de 1626 casament d'Esteve Lavèrnia amb Elisabeth Font, vídua de Joan Nauviola marxant, filla de Francesc Font mestre de cases i de Joana. Fill de

1. Pere MOLAS, «Neoforalisme i represa econòmica: el regnat de Carles II», *Història de Catalunya*, vol. IV, Barcelona, Salvat, 1978, p. 110-111.

2. Joaquim LLOVET, *Mataró 1680-1719: El pas de vila a ciutat i a cap de corregiment*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 2002.

Beltran Lavernia pagés i d'Antonia difunta. Parroquia de Laureses del bisbat de Cours de França.³

A causa de les guerres amb França, es feren per tot Catalunya diversos cens de residents francesos. En el realitzat a Mataró el 13 de maig de 1637, hi consta la declaració següent:

Esteban Laverni, marchante, de esta villa Dixo: Señor, y soy natural del lugar de Laverni obispado de Cours, Reyno de Francia, de edad de quarynta y seys años poco más o menos y habrà veynte y cinco que resido en esta Provincia y en esta villa. Soy casado con Isabel Font natural desta villa y della tengo un hijo de trese meses y dos hijas, y posseho en esta villa en la Riera, una casa y tengo un hermano en Barcelona que se llama Juan y vivo de mercar y vender algunas mercerías.⁴

Tot i que no queda del tot clar de quin punt de la França meridional havia arribat, Esteve Lavernia, que en el baptisme del seu fill Jaume Esteve ja consta com «Laverni», parla de ser «procedent» del bisbat de Cours. Tanmateix, les imprecisions existents en la transcripció dels cognoms i dels noms geogràfics permeten suposar que provenia del bisbat de Cahors. L'antiga diòcesi de Cahors pertanyia a la regió de l'Aquitània i tingué uns límits similars als actuals: al nord, el Llemosí; al sud, el Llenguadoc; a l'est, l'Alvèrnia i Rouerque, i a l'oest, l'Agenès. La tradició medieval d'aquelles terres de dispersió humana ajudaren que la immigració fos copiosa. En el cens o matrícula de 1637, es fa palès el percentatge de francesos arribats a Mataró següent: un 50 %, dels Pirineus i Prepirineu central; un 30 %, de les planes del Llenguadoc i de la conca mitjana del Garona, i un 20 %, dels massissos centrals.

Concretament del bisbat de Cahors, la conca mitjana del Garona, entre els anys 1610 i 1660 van arribar a Mataró sis francesos, entre ells Esteve Lavernia. El més benestat d'aquest grup fou Lavernia, que en el cens de 1639 apareix com a mercer amb casa pròpia i que, com a contribuent, col·labora amb més de dues lliures.⁵ El fill al qual es referia Esteve Laverni en la seva declaració de cens va ser batejat l'any 1636 a l'església de Santa Maria de Mataró amb els noms de Jaume i Esteve.⁶

Aquest Jaume Esteve esposà, el 25 de març de 1657, Elisabeth Maria, filla de Melcior Marquès, mestre de capella de dita església.⁷ Jaume Esteve seguí l'ofici de botiguer heretat del seu pare. Va ser un negociant prou conegut i apreciat a la vila,

3. Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (MASMM): Casaments, 2, f. 44.

4. J. NADAL I OLLER, E. GIRALT I RAVENTÓS, *La immigració francesa a Mataró durant el s. XVII*, Mataró, Caixa d'Estalvis de Mataró, 1966, p. 105.

5. J. NADAL I OLLER, E. GIRALT I RAVENTÓS, *La immigració francesa a Mataró durant el s. XVII*, p. 63.

6. MASMM: Baptismes, 4, f. 139.

7. MASMM: Casaments, 2, f. 216.

com ho evidència el fet de trobar el seu nom dins la llista de les trenta-vuit persones «insaculades» per l'arxiduc Carles d'Àustria. Va ser un home de gran virtut, humil, bondados, caritatiu i molt pietós. De la unió entre Jaume Esteve i Elisabeta nasqueren nou fills, però només en visqueren cinc: Maria — Elisabet, Maria, Agnès — (3.5.1658), Josefa — Maria Anna, Josefa, Teresa — (22.5.1662), Caterina — Teresa, Olimpa, Caterina — (21.2.1664), Teresa — Elisabet, Maria Àngela, Teresa — (7.11.1673) i Salvador — Josep, Salvador, Fèlix Bonaventura — (24.10.1675), mestre de capella de Santa Maria de Mataró.

Jaume Esteve va ser un gran seguidor i amic personal de sant Josep Oriol (1650-1702), beneficiat de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona, el qual va dir la seva primera missa a l'església parroquial de Canet de Mar, el 29 de juny de 1676. Testimonis d'aquesta amistat foren els guariments miraculosos a Mataró, essent hoste del seu amic negociant. Allí rebé malalts i necessitats, i fins i tot s'hi produí el guariment d'un tolit de guerra.⁸

Es conserven dues cartes del sant adreçades a Jaume Esteve, datades el 14 i el 20 de maig de 1701.⁹ En elles fa esment de Teresa Laverni, donzella de Maria Quigles, casada amb l'argenter Bernardí Quigles¹⁰ de Mataró, i de Salvador Laverni. Aquesta amistat va ser compartida, també, per l'altra filla Josefa Laverni, vídua l'any 1690 de Miquel Rossell i resident al carrer Comtal de Barcelona, la qual va tenir una filla anomenada Eulàlia que es casà amb el notari Joan Bruguera.¹¹ L'esmentada senyora va crear un cosidor de noies per instruir-les en l'ofici, el qual era visitat amb freqüència per sant Josep Oriol per enraonar de Déu i dels sants.¹²

Josep Oriol expirà el 23 de març de 1702, i la senyora Rossell († 18.8.1733) fou una de les poques persones admeses a la seva presència en els seus últims moments de vida.¹³ La carta adreçada a Caterina Laverni, datada el 23 de gener de 1702, palesa que va ser també una gran seguidora del sant, i els seus continguts són principalment consells de direcció espiritual. Caterina Laverni el seguí a Barcelona i es va veure obligada a guanyar-se el pa amb el treball de les seves mans. Morí el 25 de desembre de 1741.¹⁴ Anys després, en el procés de beatificació de Josep Oriol, sor Josefa Bruguera i Rossell, priora del Convent dels Àngels de la present ciutat i néta de Josefa Laverni, vídua de Rossell,¹⁵ entregà al tribunal de la causa les dues cartes escrites per sant Josep Oriol adreçades a Jaume Esteve Laverni de Ma-

8. Tomàs VERGÉS, *El Doctor pa i aigua: Biografia i espiritualitat de Sant Josep Oriol*, Barcelona, Claret, 1980, p. 68.

9. Cf. Juan FRANCISCO DE MASDEU, *Vida del beato Josef Oriol*, Barcelona, Imp. Peninsular, 1885, p. 225-226, i Juan BALLESTER Y CLARAMUNT, *Vida de San José Oriol*, Barcelona, E. Subirana, 1909, p. 136-138, i 224-228.

10. MASMM: Matrimonis, 3, f. 170.

11. Tomàs VERGÉS I FORNS, «Els escrits de Sant Josep Oriol», *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. 72 (1999), p. 211-212.

12. Tomàs VERGÉS, *El Doctor pa i aigua: Biografia i espiritualitat de Sant Josep Oriol*, p. 44.

13. Juan BALLESTER Y CLARAMUNT, *Vida de San José Oriol*, p. 137.

14. Juan BALLESTER Y CLARAMUNT, *Vida de San José Oriol*, p. 136-138.

15. Tomàs VERGÉS I FORNS, «Els escrits de sant Josep Oriol», p. 211, 212, 214 i 215.

taró. El sant va ser beatificat el 21 de setembre de 1806 pel papa Pius VII i canonitzat el 20 de maig de 1909 per Pius X.¹⁶

2. LA BRANCA MATERNA

La branca materna de la família Laverni-Marquès era també oriünda de les terres baixes de França. Les dates més antigues obtingudes de la família es remunten a Jaume Marquès, mariner, casat en primeres i segones núpcies amb Eulàlia i Joana, respectivament. Va ser el pare d'Antig Bernabé Marquès¹⁷ — mariner, casat amb Joana Forner — i l'avi de Miquel Marquès. En el registre de baptisme dels dos primers fills d'aquest darrer consta amb l'ofici de mariner però, entre 1601 i 1602, en Miquel Marquès es comença a registrar com a músic i constructor d'instruments musicals. En l'inventari de 1631 se li troben registrats gran riquesa de materials d'instruments, a més d'un sacabutx i una guitarra.¹⁸

És, doncs, probable que ell fos el fundador de la saga de lutiers mataronins del segle XVIII. Miquel Marquès maridà Elizabet, cap a l'any 1598. Tingueren nou fills: vuit nois i una noia. D'entre els fills barons, cal destacar Salvador Miquel (2.11.1610)¹⁹ i Joseph Anton Pau (13.8.1622),²⁰ que tingueren l'ofici de «vigüeleiros». També es distingí Pau Jacint (23.1.1601),²¹ que va ser baixonista de la capella de la Seu d'Urgell l'any 1654, mentre n'era mestre Josep Vinyals. En els períodes de 1655-1656 i 1664-1676, es va fer càrrec de la plaça de mestre de capella a la mateixa Seu. Com a compositor, la seva obra es conserva a la Biblioteca de Catalunya i al monestir de Montserrat.

Un altre fill de Miquel Marquès i Elisabet fou Melcior (17.12.1607),²² músic seglar i avi matern de Salvador Laverni, que obtingué el càrrec de mestre de capella l'any 1626, càrrec que va conservar fins a la seva mort el 1670. Durant els darrers anys de la seva vida, la universitat el va autoritzar a percebre les distribucions del temple, malgrat la seva absència dels oficis a causa del deteriorament de la seva salut.²³

El seu capteniment per mantenir la qualitat literària i musical en el repertori dels villancets el menà a Barcelona a cercar nous materials per a la festa del Corpus:

Melcior Marquès, mestre de cant, procura ab totes veres servir a Vs. Ms. en son Magisteri sens escusar treballs en procurar lletres y bonas cantorias, com Vs. Ms. ve-

16. Tomàs VERGÉS, *El Doctor pa i aigua: Biografia i espiritualitat de Sant Josep Oriol*, p. 80.

17. MASMM: Llibre 1517-1597, f. 32, baptisme 1.8.1554. Casament 22.4.1582, llibre 1, f. 49.

18. Pere M. IBERN, «Ministrils i fabricants d'instruments, s. XVII-XVIII», *Mataró Escrit*, núm. 191, p. 44-45.

19. MASMM: Baptismes, 3, f. 158.

20. MASMM: Baptismes, 3, f. 295.

21. MASMM: Baptismes, 3, f. 35.

22. MASMM: Baptismes, 3, f. 76.

23. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA): Arxiu Notarial de Mataró, C-16, 21.III.1674.

uen en la Yglesia y ara ha feta diligencia en Barcelona per a las festas de Corpus que li costen més de quaranta reals. Suplica humilment a Vs. Ms. sien servits de fer-li mercè de algun socorro ab la lliberalitat que de Vs. se pot esperar [...].²⁴

Melcior Marquès es va casar el 8 d'agost de 1626 amb Elisabet, filla de Pere Major, d'ofici baster, i d'Àngela. El matrimoni tingué sis fills, d'entre els quals destacaren:

— Joan Pau Andreu Sadurní (21.11.1629),²⁵ mestre de llegir, escriure i comptar.

— Salvador Joseph Francesc Miquel (4.8.1634),²⁶ prevere. A la mort del seu pare, el rector el va nomenar mestre de capella, però la universitat el va destituir, i va quedar com a baixonista durant el període de 1670-1690. Finà el 24 de juny de 1692.

— Elisabet Maria (7.8.1636).²⁷ Els seus padrins foren Lluís Major, baster, i Elisabet vídua de Marquès. Com consta anteriorment, Elisabet Maria maridà Jaume Esteve Laverni.

3. SALVADOR LAVERNI

Salvador Laverni, fill d'aquest matrimoni, fou apadrinat pels seus germans Josep i Caterina.²⁸ Poc coneixem de la seva infantesa. L'ambient familiar fou benestant, musical ensems que pietós, atesa l'amistat i la influència que deuria tenir sant Josep Oriol dins la família. La seva vocació musical possiblement li venia influenciada per l'ambient artístic existent dins la branca familiar de la seva mare, la qual cosa va ocasionar que no seguís l'ofici del pare. Hem de suposar que l'ensenyament musical li fou donat entre el seu oncle, el baixonista Josep Marquès, i el mestre de capella en actiu Llop Simó, car no hem trobat cap document que faci referència a la seva formació. De l'educació intel·lectual, se'n cuidà possiblement el seu oncle, el mestre Joan Marquès.²⁹

El primer pas important del qual tenim notícies pel que fa a la seva vida professional fou la tonsura, que rebé el 25 de gener de 1699.³⁰ El 8 de juliol del mateix any es produí, amb l'aprovació del rector Pere Pau Llorens, el seu nomenament com a mestre de capella de la parroquial església de Santa Maria, per part de la

24. MASMM: Llig. 22.

25. MASMM: Baptismes, 4, f. 35.

26. MASMM: Baptismes, 4, f. 109.

27. MASMM: Baptismes, 4, f. 147.

28. MASMM: Baptismes, 7, f. 200.

29. Arxiu Comarcal del Maresme (ACM): Acords municipals, 1613-1685.

30. Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB): Llibre d'ordres, 1693-1730.

Universitat de Mataró.³¹ Així consta, amb la mateixa data, en el llibre de clavari *Salaris dels oficials de la Universitat de Mataró de l'any 1672*:

Als 8 Juliol 1699 deliberà lo Consell elegir per Mestre de Capella de la Iglesia Parroquial de la vila al Licenciado Salvador Laverni amb el Salari de 20 lliures cada any.³²

Aquesta pòlissa va ser renovada fins l'any 1702. A partir del 1703 va quedar reduïda a 5 lliures fins a la seva jubilació:

Als 17 d'Abril 1702 deliberà lo Concell que a dit Licenciado Salvador Laverni Mestre de Capella se li done per Salari cada any 5 lliures.³³

També consta de la mateixa manera, el mes de juliol de 1699, en el llibre de mesades dels residents de Santa Maria, *Aniversaris, distribucions i animes*.³⁴ No hem trobat cap document que ens enumeri les seves obligacions, però possiblement serien similars a les dels seus antecessors. Hem agafat com a referència les de Josep Gas, mestre de capella de Santa Maria de Mataró entre els anys 1676 i 1685. Estan escrites sobre el servei de l'església i després de guanyar les oposicions pel mateix càrrec a Santa Maria del Mar.³⁵ Trenta-sis anys més tard, Laverni va fer una petició de jubilació del seu magisteri, basant-se en els seus «echaques» i sol·licitant una pensió semblant a l'atorgada al mestre de gramàtica Joan Gual:

Salvador Laverni clerigue Maestro de Capilla de la Parr[oqui]al Igl[esi]a de la p[rese]nte Ciudad. Con el devido rendimiento dize â V.I. que habrá treinta y seÿs años, con poca diferencia, que está sirviendo el dicho empleo, habiéndome aplicado en su desempeño, quanto sus fuerzas y corta habilidad le han permitido. Cuyas circunstancias movieron años passados el piadoso animo de V.I. â perpetuarle en dicho empleo. Y como se halle el sup[licante] en edad muÿ adelantada cargado de echaques que le impiden el cumplimiento de su obligación por mas que con todo su affecto la desea, y tenga experiencia que en semejantes lanzes se digna V. I. conceder Jubilación, como se concedió â Juan Gual Maestro de Grammatica dándole por via de una Jubilación medio con que pudiesse con la devida decencia acabar sus dias. Por en de sup[lica] â V. I. se digne concederle una Jubilación en el modo y forma que â V.I. le pareciere â fin que con ella pueda con la devida decencia y quietud acabar su vida, ofreciéndose esto no obstante, en sevicio de V. I. en quanto su habilidad y fuerzas permitieren. Gracia que espera de la Innata piedad de V.I., y la recibirá â Singular Merced.

31. ACM: Acords municipals, 1695-1703.

32. ACM: Llibre de clavari, A.H.021/02. *Salaris dels oficials de la Universitat de Mataró l'any 1672*, p. 18.

33. ACM: Llibre de clavari, A.H.021/02. *Salaris dels oficials de la Universitat de Mataró l'any 1672*, p. 19. Llibre de mesades dels residents: novembre 1696-juliol 1704.

34. ACM: Llibre de clavari, A.H.021/02. *Salaris dels oficials de la Universitat de Mataró l'any 1672*, p. 19. Llibre de mesades dels residents: novembre 1696-juliol 1704.

35. ACA: Arxiu Notarial de Mataró, C-18, f. 18-21.

Salvador Laverni clergue Maestro de Capilla de la Igl[esi]a Parr[oqui]al de la p[rese]nte ciudad de Mataró.³⁶

Tanmateix, no li fou concedida fins al 1741. Val a dir que es conserven altres documents sobre la jubilació de Salvador Laverni i l'acceptació del càrrec per part del prevere Jaume Arau. Així doncs, en el document *Drets de la Universitat de Mataró relatiu a la funerària de la parroquial església de Santa Maria*, es llegeix: «1741 jubilació del Mestre de Capella Salvador Laverni i elecció de Jaume Arau»,³⁷ mentre que en el *Manual de acuerdos del año 1741*, datat el 17 de març de 1741, apareix l'acceptació per part de la Universitat del nou mestre de capella Jaume Arau prevere, per jubilació voluntària del llicenciat Salvador Laverni.³⁸

El dia 7 de setembre de l'any 1741, el rector de l'església parroquial de Santa Maria de Mataró, Francesc Llauder prevere, i el clergue Salvador Laverni firmaren davant del notari Josep Simó l'acta notarial d'acceptació d'aquest darrer com «admès», amb tots els seus privilegis i les seves obligacions. Al mateix temps demanaren a l'il·lustríssim i reverendíssim senyor bisbe de Barcelona i al seu administrador en el tema espiritual i en el temporal, senyor vicari general i oficial, que interposés la seva autoritat amb un decret.³⁹

En el llibre de notes dels *Rectors y 36 residents y 3 supernumeraris de la parroquial església de Santa María de Mataró*, amb data del 10 de maig de 1754, hi figura Salvador Laverni, clergue, en qualitat d'admès.⁴⁰ Salvador Laverni va fer testament l'1 de juny de 1756, a l'edat de 80 anys, a favor del seu renebot Francesc Bruguera, i en va donar fe el notari Josep Simó Riera.

Finà el 26 de febrer de 1758,⁴¹ i els seus últims anys de vida van continuar lligats a l'església. Com a clergue resident admès, assistia als oficis i ajudava en tot el que fos necessari. Fins al dia anterior al seu òbit, va complir amb les seves obligacions assistint aquell mateix dia a l'ofici de la Mare de Déu del Roser, tal com es fa palès en el Llibre de funeràries 1754-1763.⁴²

De la documentació consultada es desprèn que la vida de Salvador Laverni transcorregué a Mataró, i vinculada sempre a la parròquia de Santa Maria. No hem trobat cap informació que faci referència a possibles contactes professionals externs. És probable que en algun moment de la seva vida tingués relació amb alguns músics aliens a Mataró, però fins avui no és demostrable.

La seva obra va dormir pràcticament durant dos segles. Ha estat retrobada molt a finals del segle xx en el Fons Musical de l'Església Parroquial de Sant Pere

36. ACA: A.H.059/03.

37. ACA: A.H.059/03. *Drets de la universitat de Mataró relatiu a la funerària de la parroquial Yglesia De Santa Maria, varios anys.*

38. ACM: Acords municipals 1741.

39. ACM: Acords municipals 1741, 7 setembre 1741.

40. MASMM: Llibre de notes, f. 175, 208.

41. MASMM: Llibre de funeràries 1754-1763, núm. 27.

42. MASMM: Òbits 2, 1743-1766.

de Canet de Mar.⁴³ Salvador Laverni va firmar totes les seves obres però no les va datar.

La seva producció està constituïda per:

- a) Música litúrgica: fragments de quatre misses, un tedèum, dues completes (una incompleta), un Salve Regina, un Ave Regina Cælorum i quatre motets.
- b) Música religiosa en romanç: vint-i-un *tonos* i vint-i-un villancets.

La seva activitat professional va tenir la llarga durada de quaranta-dos anys. Durant tot aquest temps va saber incorporar progressivament novetats de la seva època, pel que fa a estructures formals i harmòniques, però en si no va ser en cap moment un innovador. Després de la seva mort, la seva obra i la seva persona van passar a l'oblit. Quants individus, avui desconeguts, podríem trobar al llarg de la història que amb el seu esforç i treball han contribuït, amb més o menys grau, a l'evolució i desenvolupament d'una part de la societat de la seva època! Vagi dedicat aquest article a tots aquests éssers, avui anònims, que, com ell, han entregat el seu treball a la societat.

43. Cf. Francesc BONASTRE I BERTRAN i Josep Maria GREGORI I CIFRÉ, *Fons de l'Església Parroquial de Sant Pere i Sant Pau de Canet de Mar*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2008, col·l. «Inventaris dels Fons Musicals de Catalunya», vol. 2/1 i 2/2.